

Osmanlynyň kyn günlerinde türkistanlylaryň kömegi

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Osmanlynyň kyn günlerinde türkistanlylaryň kömegi OSMANLI'NIN ZOR GÜNLERİNDE TÜRKİSTAN TÜRKLERİ'NİN YARDIMLARI

Türkistan Türkleri, Kurtuluş Savaşı'na ve yeni Türk Devleti'nin kuruluşuna kayıtsız ve ilgisiz kalmamışlardır. 1917 yılında Çarlık Rusya'sını yıkan Bolşevikler'in estirdiği hürriyet havasında kendi milli devletlerini kurma gayret ve sıkıntısı içinde olan Kazak, Kırkız, Özbek, Türkmen, Tatar ve Azeri Türkler'i başlangıcından itibaren Anadolu'da yürütülen mücadeleye de olağanüstü büyük ilgi ve yakınlık göstermişlerdir. Bu yakınlığın artmasına Rusya'da 1905 ve 1917 ihtilallerinden sonra ortaya çıkan hürriyet havasında, Rusya Türkler'i arasında büsbütün kuvvet bulan Türkçülük cereyanları sebep olmuştur.

Bu dönemde Türkistan Türkler'i arasında siyasi faaliyet ve bilhassa dergi ve gazete yayınları artmış , milli şuur kuvvetlenmiştir. 1908 İkinci Meşrutiyet'ten sonra Türkiye ile Rusya'daki Türk aydınları arasında fikir alış-verişi de hızlanmış ve Türkistan Türkler'i arasında Türkiye'ye olan ilgi ve sevgi tarihin hiçbir döneminde görülmemiş bir biçimde artmıştır. Bu durumu Türkistan Türkleri'nin Türkiye'ye Balkan Savaşı'ndan Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar olan sıkıntılı dönemde yardımcı olma ve onun hayatta kalmasını sağlama gayretlerinden açıkça görmek mümkündür.

Türkistan Türkleri'nin Anadolu Türkleri'ne çeşitli şekillerde vermeye çalıştığı yardım ve destekleri, askeri yardım, para yardımı, fikri veya siyasi destek, olarak üç başlık altında incelemek mümkündür.

■ Türkler Omuz Omuza

Türkistan Türkleri'nin her ne kadar Türkiye'nin düşmanlarıyla yaptığı silahlı mücadeleleri desteklemek üzere düzenli bir ordu gönderme imkânları olmadıysa da, savaşa ferdi katılımlar olmuştur. Bilhassa hacca giden Türkistanlılar'ın giderken veya dönüşte Türkiye'nin saflarında tereddüt etmeden savaşa katıldıklarını görüyoruz.

Bu konuda en eski kayıt 1788 Osmanlı-Rus Savaşına kadar uzanmaktadır. Arşiv kayıtlarına göre, Hicri 1202 Ramazan (1788 Haziran) ayında Türkistanlı Mehmed Bahadır, Hokand'dan hacc niyetiyle yola çıkar. Erzurum'a geldiğinde Osmanlı'nın savaş için asker topladığını işitir. O sırada I. Abdülhamid Rusya'ya harb ilan etmiştir. Bunun üzerine hacca gitmekten vazgeçen Mehmed Bahadır 4 arkadaşıyla beraber savaşa katılmaya karar verir. Divan-ı Hümayun'a müracaat ederek savaşmak için 5 at 5 kılıç, üç tüfek ve azık verilmesini ister.

Balkan Savaşı (1912-1913) sırasında da Hacc için Mekke ve Medine'de bulunan Türkistanlı Hacılar ile talebelerden bazıları gönüllü olarak Osmanlı ordusuna katılmışlardır. Türkiye'ye yakınlık özellikle Balkan harpleri sırasında kendisini belli etmiştir. Kazan Türkleri'nce Hilal-i Ahmer'e çokça para yardımı yapıldığı gibi, Türk ordusunda hizmet görmek üzere gönüllü asker ve hemşireler de gitmiştir.

Bundan başka 1912 senesinde Medine'de tahsilde bulunan 400 kadar genç Balkan muharebesine gönüllü katılmak üzere İstanbul'a gider ve Edirne düşmandan geri alındıktan sonra Medine'ye geri dönerler. I. Dünya Savaşı sırasında Medine'de Osmanlı ordusuna gönüllü katılmak isteyen Türkistanlılar ayrıca beş Osmanlı altını vermişlerdir. Niçin böyle yaptıkları sorulunca, Araplar'ın, Türkistanlılar aç kaldıklarından dolayı Osmanlı ordusuna katıldığını zannetmemeleri için böyle bir tedbir aldıklarını söylemişlerdir. Bu suretle 51. Alay'a gönüllü kaydolan Türkistanlılar Avali harbine iştirak etmişlerdir. 1. Dünya Savaşı (1914-1918) sırasında Türkiye'ye askerî yardımın ilginç bir şekli Kadı Abdürreşid İbrahim Efendi tarafından gerçekleştirildi. Kadı Abdürreşid Almanya'ya esir düşen Rusya Türkleri'nden (Kazan Türkleri'i ve Başkurtlardan) İngilizler ve gerekirse Ruslar'a karşı da

savaşmak üzere gönüllü kıtalar topladı. Bunlardan bir tabur (Asya taburu) Irak cephesinde savaşmak üzere Türkiye'ye geldi ve Irak cephesinde birçok şehit verdiler.

Bir grup Türkistanlı'nın hacc dönüşü Kurtuluş Savaşı'na katıldığını görmekteyiz. Mekke ve Medine'de hacc ibadetini tamamlayarak Türkistan'a dönmekte olan 40 kadar hacı Çukurova'da iken I. Dünya Savaşı başlar ve yurtlarına dönemeyip orada kalırlar. Harp esnasında burada bazı işlerde çalışarak geçimlerini temin ederler. Osmanlı'nın savaşta yenilmesi üzerine Çukurova Fransızlar tarafından işgâl edilir. Türkistanlılar, Tarsus'ta Fransızlar'a karşı ilk silahlı mücadeleyi başlatanlar arasında yer alırlar.

Türkistanlılar'ın Hacı Yoldaş başkanlığındaki grup, karakol basarak, trenlere saldırarak, Fransızlar'a zarar verdirir. Daha sonra Kavaklıhan cephesi kumandanı Zeki Baltalı'ya müracaat ederek, Türk ordusuna katılırlar. Grup kumandanı Halil Süllü'nün emrinde Fransızlar'a karşı çarpışan 26 Türkistanlı'dan 16'sı şehit düşer.

■ Bağımsızlık Pahasına

Azeri Türkleri ise Kurtuluş Savaşı'na kendi bağımsızlıkları pahasına askerî yardım sağlamak istemişlerdir. 28 Nisan 1920'de Azerbaycan Parlamentosu hakimiyeti Bolşevikler'e vermeyi kabul ederken koyduğu şartlardan birisi Rus ordusunun Bakü'ye girmeden önce demiryolu vasıtasıyla Anadolu'nun yardımına gitmesi idi. Bu durum Azeri Türkleri'nin kendileri bağımsızlıklarını kaybetseler bile, Türkiye'nin bağımsız yaşamasını istediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ancak Ruslar kabul ettikleri bu şartı yerine getirmemişlerdir. Türkistan Türkleri'nin 1914-1917 yılları arasında Kafkas cephesinde Ruslar'a esir düşen Osmanlı subay ve askerlerine yaptığı yardımları da, dolaylı da olsa Kurtuluş Savaşı'na askerî yardım olarak görebiliriz. Zira bu askerlerden yurda dönenlerden bir çoğu daha sonra Kurtuluş Savaşı'na katılmışlardır.

29 Ekim 1914 – 15 Aralık 1917 arasında Kafkas cephesinde

Ruslar'a yaklaşık 60 bin Osmanlı subay ve askeri esir düşer. Bu esirlerin büyük bir kısmı Hazar Denizi'nde Bakü'ye yakın Nargin adası ile Kuzey ve Güney Kafkasya'ya giren Osmanlı ordusu tarafından kurtarılarak Türkiye'ye getirilmiştir. Ancak henüz Moskova'nın kontrolüne tam olarak girmemiş Sibiryada bulunan 9 bin kadar Türk esirini kurtarma girişimleri sonuçsuz kalmıştır.

Çok zor şartlarda yaşamaya mahkum edilen bu esirlerin büyük bir kısmına Rusya Türkler'i sahip çıkarak, yardım etmişlerdir. Bunun için Moskova, Petrograd, Kazan, Ufa ve Orenburg'da özel komiteler teşkil edilmiştir. Rusya Müslümanları'nın Moskova'da 1-11 Mayıs 1917 tarihinde yapılan ilk genel toplantısında da Türk esirlerinin içinde bulunduğu zor durum görüşülmüştür. Kurultay bu hususu Rusya Harbiye Bakanı Kerensky'ye telgraf çekerek bildirmiştir. Esirlerden yaklaşık 1.000 kadarı kendi çabaları ve Türkistanlıların yardımıyla Afganistan üzerinden Türkiye'ye dönmüştür.

Türkiye'ye dönen esirlerden biri olan Tahsin İhbar, hatıratında "Ruslar Sibiryadaki kampta esirlere geniş Rus topraklarından çıkamazsınız demişlerdi. Buna rağmen Rus topraklarından çıkmaya muvaffak olduk. Çünkü bize Türkistanlılar zengin, fakir, ihtiyar, genç demeden adeta birbirleriyle yarışırcasına yardım etmişlerdi" demektedir. Daha sonra milletlerarası alanda yapılan çalışmalar neticesinde kalan esirler de kurtarılarak yurda getirilmiştir. 1925 yılından sonra Rusya'da hiç esir kalmamıştır.

■ Gözler Yaşarıyor...

Türkistan Türkler'i daha Balkan savaşı yıllarında Türkiye'ye para yardımı yapmaya başlamışlardı. Mesela Kazan Türkleri bu yıllarda Hilal-i Ahmer'e hatırı sayılır ölçüde para yardımı yapmıştır.

Yine Balkan Harbi yıllarında (1912-1913), Türkistan'ın Akmesjid şehrinden Sadık Ötegenov isimli bir ihtiyar kazak, küçük heybesinin iki gözüne doldurmuş olduğu altınları Rusya'nın başkenti Petersburg'a getirir. Burada tahsilde

bulunan hemşehrısı Mustafa Çokay'ın evine gider ve ondan kendisini Osmanlı elçisine götürmesini rica eder.

Elçilikte, ihtiyar kazak Osmanlı elçisi Turhan Paşa'dan Türkistanlı Türk kardeşlerinin sevgi ve sempatisinin küçük bir ifadesi olmak üzere getirdiği yardımı gerekli yere ulaştırması için ricada bulunur. Bunun üzerine gözleri dolan Turhan Paşa her ikisini kucaklayıp öper ve emaneti kabul eder.

■ Türkiye “Kök”tür

Türkistan Türkleri'nin yaptığı bu yardım ve desteklerinin maddi boyutları belki Milli Mücadele'nin başarısına büyük etkiler yapacak ölçüde görünmeyebilir. Ancak onların o devirde içinde bulunduğu şart ve durumlar göz önüne alındığında büyük fedakârlıklar içinde ifa edilmiş olduğu muhakkaktır. Bu fedakârlıklar ve Türkiye'ye karşı beslenen sevgi ve muhabbet Balkan Savaşı'ndan itibaren artarak devam etmiştir.

Kurtuluş Savaşı sırasında had safhaya ulaşan bu sevgi ve muhabbet Ankara'nın da dikkatinden kaçmamıştır. Mesela bu yakın alakayı fark edenlerden biri Ankara Hükümeti'nin maliye bakanı Yusuf Kemal Tengirşek'tir. 1920 yılında Moskova'da bulunan ve Buhara, Hive, Türkistan, Tataristan ve Azerbeycan temsilcileri ile görüşmeler yapan Yusuf Kemal bey 16 Ekim 1920 TBMM'de yaptığı konuşmasında şunları söylemektedir:

“ Onların bizlere itimatları var... bizleri muhterem ve mukaddes yerlerden gelmiş muhterem insanlar addediyorlar... bizim milletin mukadderatına bizden ziyade alakadar oluyorlar... Türkiye köktür; burada bulunan onun dallarıdır, diyorlar.”

Abdolvahap KARA. Taryhy makalalar